

AMSTERDAMS
PHILHARMONISCH
ORKEST

19 juni 1972

AMSTERDAMS
PHILHARMONISCH
ORKEST

programma

19 juni 1972

CONCERTGEBOUW (grote zaal)

dirigent: ANTON KERSJES

soliste : LILIT GAMPEL, viool

1.

Nones per orchestra (1954)

Luciano Berio
(geb. 1924)

2.

Vioolconcert g kl. t. op. 26

Max Bruch
(1838—1920)

vorspiel: allegro moderato

adagio

finale: allegro energico

PAUZE

3.

Symfonie nr. 10 op. 93 (1953)

Dmitri Sjostakowitsj
(geb. 1906)

moderato

allegro

allegretto

andante-allegro

ANTON KERSJES

Anton Kersjes werd in Arnhem geboren en begon zijn carrière als violist in de Arnhemse Orkest Vereniging, thans het Gelders Orkest. Al spoedig leidde hij koren, alsmede een theater-orkest en werd hij achtereenvolgens dirigent van o.a. het Ballet van de Nederlandse Opera, het Nederlands Ballet en het Amsterdams Ballet. Zijn grote kans kwam in 1951, toen de directeur van het nieuw gevormde orkest van de „Kunstmaand Amsterdam“ hem uitnodigde enige concerten te dirigeren. Hij werd en bleef chef-dirigent van dit ensemble, dat tegenwoordig Amsterdams Philharmonisch Orkest heet.

Anton Kersjes dirigeerde vele binnen- en buitenlandse orkesten w.o. het Concertgebouworkest, de opera-orkesten van Brussel, Monte Carlo en Barcelona, de philharmonische orkesten van Madrid, Boedapest en Leningrad.

Voor de Nederlandse televisie verzorgde hij over de honderd concerten en verschillende opera's, w.o. Carmen en de Barbier van Sevilla.

Anton Kersjes, die als gast-dirigent reeds twee keer een toernee maakte door de USSR, gaat in september a.s. met zijn Amsterdams Philharmonisch Orkest wederom op toernee naar 4 tot 6 grote steden in de Sowjet-Unie, waar hij in totaal 6 tot 8 concerten zal dirigeren in o.a. Moskou en Leningrad.

Anton Kersjes genoot zijn directie-opleiding bij Felix Hupka te Amsterdam en Eugène Bigot te Parijs.

LILIT GAMPEL, viool

Hoewel het niet de gewoonte is om de geboortedata van vrouwelijke solisten te vermelden, vinden we dat we voor Lilit Gampel best een uitzondering mogen maken. Ze werd op 29-9-1959 in Los Angeles geboren en ze kreeg voor het eerst een viool(tje) in haar handen toen zij bijna 6 jaar oud was. Ze groeide op in een huis zonder televisie, maar vol muziek, want hoewel haar ouders geen musici zijn, haar vader is natuurkundige, nam en neemt de muziek toch een belangrijke plaats in hun leven in. Lilit en haar jongere broer Alan waren gewoon in te slapen bij de muziek van Beethoven en Schubert.

Toen op een schoolfeestje bleek dat Lilit al heel mooi viool speelde en zelfs had geprobeerd om ook haar klasgenoten viool te leren spelen, gewoon omdat ze dat leuk vond, lieten haar ouders haar lessen nemen van Alice Schoenfeld in Los Angeles.

Ze leerde erg snel en toen ze tien jaar oud was won ze de eerste prijs van het concours voor jonge musici in Los Angeles. De jury, bestaande uit musici, komponisten en orkestdirekteuren, stond unaniem perplex van haar prestaties en de pers schreef laaiend enthousiast over wat ze o.m. een „Ten Year Old Genius“ noemden.

Kort geleden, in maart van dit jaar, debuteerde Lilit Gampel in Chicago met het Weense Symfonie Orkest o.l.v. Josef Krips en ook daar waren de plaatselijke muziekcritici enthousiast over Lilit's vertolking van het Vioolconcert van Mendelssohn.

Afgelopen donderdag kwam Lilit Gampel uit Wenen naar Amsterdam om voor U Bruch's Vioolconcert te spelen en we geloven dat Lilit's verdere carrière er een zal zijn om met grote belangstelling te blijven volgen.

L. Berio: Nones

In de jaren na de tweede wereldoorlog is in Darmstadt de seriële muziek geboren. Een wat simplistische voorstelling van zaken, die onder meer voorbij gaat aan het feit dat het eerste werkelijk seriële werk in Brussel geschreven is door Karel Gooyvaerts, maar toch een voorstelling van zaken die zeer dicht komt bij de wezenlijke situatie van het muzikaal-kreatieve leven in het begin van de vijftiger jaren.

De zomerkursus in het Kramichsteiner Institut te Darmstadt trok ieder jaar de jonge komponisten uit de hele wereld die zich daar verzamelden rondom enkele koplopers: Stockhausen, Nono, Boulez, Maderna, Luciano Berio. Er werd in Darmstadt veel gepraat over muziek; er werd vooral veel getheoretiseerd over muziek. In die jaren was dat, zeker in Duitsland waar de moderne muziek lang geen toegang had gehad, broodnodig en voor de ontwikkeling van de muziek ook in hoge mate bevruchtend. Maar het kan aan de andere kant toch geen verwondering wekken dat sommigen zich langzamerhand van de wat al te eenzijdig-abstrakt theoretiserende Darmstadtschool afkeerden.

Luciano Berio was in de eerste jaren van de Ferienkurse één van de grote inspiratoren van de ontwikkelingen die daar aan de gang gezet werden. Hij is, zonder twijfel, één van de meest geïnspireerde komponisten van seriële muziek geweest. Maar hij was zeker ook een van de eerste die, uiteraard met gebruikmaking van alle verworvenheden van de avantgarde van Darmstadt, zich van het konsekwent en strikt seriëel komponeren afkeerde. De seriële techniek heeft de muziek een enorm eind verder ontwikkeld; het feit dat het strikt seriëel komponeren door vele komponisten al na korte tijd beschouwd werd als één van de vele mogelijkheden is voor een belangrijk deel aan het voorbeeld van Luciano Berio te danken.

Berio, geboren in 1924 te Imperia, studeerde bij Ghedini en bij Dallapiccola. Hij heeft zich altijd doen kennen als een uiterst inventief, zichzelf vernieuwend komponist met een groot gevoel voor lyriek. Zijn veelzijdige oeuvre omvat naast orkestwerken kamermuziekwerken, dramatisch-muzikale produkties en elektronische muziek. Weinig komponisten hebben met name in die laatste kategorie een dergelijke zeggingskracht weten te bereiken.

Het orkeststuk „Nones” is gekomponeed in 1954 en is een typisch seriëel werk. De titel is ontleend aan een gelijknamig gedicht van W. H. Auden. Het is opgezet als een serie van vijf variaties, maar de luisteraar komt daar weinig verder mee, omdat ze zeker bij een eerste kennismaking met het stuk, niet gemakkelijk als zodanig herkenbaar zijn. Wel herkenbaar is de, voor Berio trouwens kenmerkende, wijze waarop uit een betrekkelijk eenvoudig begin-motiefje zich in korte tijd een ingewikkelde maar niettemin volkomen duidelijke structuur ontwikkelt.

Kenmerkend voor „Nones” is de afwisseling van eenvoudige motivische fragmenten en zich uit die fragmenten ontwikkelende vrij gekompliceerde structuren.

Luciano Berio staat in de ontwikkeling van de muziek nog altijd op een voorpost. Aan „Nones” kan men horen dat hij daar in 1954 ook al stond.

Rob du Bois

M. Bruch: Violconcert g kl. t.

Het is een bekend feit, dat de romantische komponisten, en vooral zij die ná Beethoven kwamen, de klassieke vormen, zoals die door Haydn, Mozart, Beethoven, Dittersdorf, Beccerini e.a. waren overgeleverd, dikwijls meer uit traditie dan uit innerlijke noodzaak handhaafden.

Hun persoonlijkheid openbaart zich sterker, wanneer zij zich in door henzelf gevonden vormen uiten - gelijk Schubert in zijn liederen, zijn 'moments musicaux', of Mendelssohn in zijn 'Lieder ohne Worte' - of wanneer zij de oude vormen in overeenstemming met een nieuwe inhoud verbreken of uitbreiden, zoals Schubert in zijn tweedelige 'Onvoltooide' symfonie en Schumann in zijn vijfdelige 'Rheinische' symfonie.

Ook het soloconcert onderging wijzigingen. Schumann kwam op het idee, elementen van concert en symfonie te verbinden, waarvoor Beethoven met zijn laatste concerten reeds de weg gebaad had. Deze bestonden echter nog uit drie delen; analoog aan de symfonie ontstonden nu ook vierdelige concerten, gelijk b.v. het tweede pianoconcert van Brahms.

Ook het eerste violconcert van Max Bruch, dat in 1866 werd voltooid en aan Joseph Joachim werd opgedragen, wijkt van de traditionele vorm af. Het eerste deel vertoont aanvankelijk alle kentekenen van een sonate-deel: eerste en tweede thema zijn duidelijk te onderscheiden, een korte doorwerking volgt, reeds schijnt een uitgebreid tutti de reprise in te luiden, als dezelfde dialoog tussen gedragen motieven van het orkest en vrije passages van de solist, waarmee het concert opent, terugkeert en naar de toonsoort van het tweede deel, Es gr. t., moduleert: het gehele eerste deel blijkt slechts een inleiding te zijn voor het Adagio, het zwaartepunt van het werk, waarin vooral het melodische karakter van het solo-instrument tot zijn recht komt, al ontbreken ook hier virtuoze figuraties niet.

Het laatste deel (Allegro energico) is het briljantste van de drie; het begint in Es gr. t., moduleert echter reeds spoedig naar G gr. t. Evenals het eerste deel is het op 2 thema's gebaseerd. Een kleine tempoversnelling aan het slot (Presto) accentueert het virtuoze karakter van het concert waaraan Bruch tot op heden voornamelijk zijn bekendheid dankt.

D. Sjostakowitsj: Tiende symfonie

Toen in het jaar 1925 de negentienjarige Dmitri Sjostakowitsj debuteerde met zijn eerste symfonie, deed een groot en persoonlijk komponist zijn intrede in de muziekwereld. De verdere ontwikkeling van Sjostakowitsj heeft aangetoond, dat het tegenwoordig bepaald niet meer erg courant zijnde genre der symfonie bij deze Russische meester een opmerkelijke voorkeur behield. Ongetwijfeld schreef Sjostakowitsj belangwekkende opera's, balletten en concerten en is hij op het gebied van de kamermuziek een vooraanstaande figuur. Maar centraal in zijn oeuvre staat toch wel de symfonie, die voor hem is, wat zij eens was voor Beethoven, Tsjaikowski en Mahler: een belijdenis.

Veel van zijn symfonieën dragen titels zoals „Oktober“, „1 mei 1929“, „Leningrad-symfonie“ e.d. Maar ook de niet van zulke titels voorzien symfonieën portretteren bepaalde toestanden, gevoelens, gedachten. Meer bepaald: de vaak moeilijke positie van de, overwegend nog in oude stijl gevormde, intellectueel binnen de snel veranderende Sowjet-Russische maatschappij lijkt te worden verklankt. We horen de weerklank van grote innerlijke conflicten die soms wel harmonisch worden opgelost, maar die vaak ook met bijtende zelfspot en wrange ironie worden overschetterd. De Tiende heeft geen titel en over de „inhoud“ ervan liet de komponist zich niet uit. Het werk ontstond in 1953 en heeft kennelijk een auto - biografische inhoud, hetgeen blijkt uit de telkens optredende noten D. Es, C, B - in het Duits: D, S, C, H, - de initialen van de komponist. In gewijzigde volgorde, C D S H, en overgebracht naar een andere toonsoort treden deze noten meteen op bij het begin van deze symfonie.

In deze vorm doen ze denken aan een beroemd thema uit de klassieke muziek, dat we aantreffen in Beethovens laatste pianosonate en in Schuberts lied „Der Atlas“. Misschien kunnen we hieruit konkluderen dat Heines' regels van dat Atlas-lied het motto van de Tiende zijn: „Ich unglückseliger Atlas, eine Welt, die ganze Welt der Schmerzen, muss ich tragen“.

In dit monumentale werk vecht de komponist zich vrij van grote innerlijke spanningen. Uit het feit dat de klank gaandeweg luchtiger wordt en dat het Atlas-motief tenslotte geheel wordt verdrongen door het auteurs-thema valt af te leiden dat de strijd eindigt met een (zelf)-overwinning.

I. Na de trage inleiding op het Atlas-motief brengt de klarinet het zangerige eerste thema. De inzet van het wiegelende tweede thema wordt toevertrouwd aan de fluit. Er ontstaat uit de gegevens een uiterst dramatische verwerking.

II. Het jachtige en stormachtige Scherzo is op korte typisch Russische motiefjes gebouwd: het lijkt een portret van de duisterse krachten, die het geluk der mensheid telkens weer belagen.

III. Tastend en besluiteloos spelen de violen een uit het Atlas-motief gewonnen thema. Positievare klanken laten daarna de houtblazers horen, als zij het auteurs-motief aanheffen. Een signaal van de hoorn trekt de aandacht. Het wordt somber beantwoord door het Atlas-motief. De althobo hervat het begin. Een eenzame viool mijmert besluiteloos na over C D S H.

IV. In de landelijke inleiding vervullen hobo, fluit en fagot belangrijke solo-rollen. Organisch gaat de inleiding over in het Allegro, dat met een lenig en speels thema licht brengt in de duisternis van eerst. In een niet te stuiten vaart snelt de muziek nu naar een hoogtepunt op de noten D S C H in het koper. Een lange aanloop van de fagot bereidt de terugkeer van het hoofdthema voor. In de slotclimax laten hoorns en later pauken het D S C H-motief tenslotte als een overwinningkreet opklinken. Wat de orkestratie betreft zal men opmerken dat Sjostakowitsj nimmer het geraffineerde effect voorop stelt. Zijn instrumentatie gaat recht op de man af en onderstreept met heldere kleuren de hechte symfonische opbouw, een opbouw die getuigt van het zeldzame vermogen om waarachtig in muziek te denken.

APhO a.s. vrijdagavond in Theater Carré

Het laatste openbare concert dat het Amsterdams Philharmonisch Orkest voor de vakantie geeft is dat op vrijdagavond a.s. in Theater Carré. Het betreft de herhaling van het Beethovenconcert met de symfonieën 8 en 9 en daartoe wordt de piste van Carré ontruimd om plaats te bieden aan Anton Kersjes en z'n 92 musici, terwijl het Toonkunstkoor en de 4 solisten plaats zullen vinden op het uitgebouwde podium.

De 4 solisten zijn:

Hanneke van Bork, sopraan

Cora Canne Meijer, mezzo-sopraan

Vilem Prybil, tenor

Peter van der Bilt, bas.

Beethovens 9e in Carré, met het hopelijk talrijke publiek rondom de piste gegroepeerd, belooft een fijne muzikale belevens te worden en als U er bij wilt zijn kunt U dagelijks van 10 - 7 uur kaarten à f 7,50 (CJP en 65 + f 4,—) verkrijgen aan de kassa van Carré, tel. 225 225.